



Øm Klosters
Venner

Nyhedsbrev
Nr. 15

2012

Øm Kloster Museum



Øm Klosters Venner

Bestyrelsen

Jørgen Højland (formand)

Odinsvej 2, 8680 Ry

Tlf. 86 89 33 35

jhoejland@post.tele.dk

Eva Jensen (næstformand)

Fæstibakke 9, Gl. Rye, 8680 Ry

Tlf. 86 89 82 16

knud.eva@jensen.mail.dk

Ingeborg Doktor (sekretær)

Thorsvej 37, 8680 Ry

Tlf. 86 89 25 34

ingeborg@k-doktor.dk

Torben Christensen (kasserer)

Haldursvej 30, 8680 Ry

Postgiro 919-7583

Tlf. 86 89 32 74

rybogry@hotmail.com

Jan Bech Andersen

Ægirsvej 3, 8680 Ry

Tlf. 86 89 23 48

janbandersen@hotmail.com

Susanne Gram

Ingerslevvænget 5, 8310 Tranbjerg J

Tlf. 86 29 44 41

moessng@hum.au.dk

Tove Tindall

Isagervej 23C, 2. sal lejl. 2, 8680 Ry

Tlf 21 36 06 95

tovetindall@hotmail.com

Ruth Baunsgaard (sup.)

Randersvej 55 c, 8680 Ry

Tlf. 86 89 13 45

Hans Krongaard Kristensen (sup.)

Gl. Brunshåbvej 7, 8800 Viborg

Tlf. 86 63 96 28

markhkk@hum.au.dk

Redaktion

Ingeborg Doktor

Lene Møllerup

Susanne Gram

Tove Tindall

Bent Koed Doktor (prepress)

Nyhedsbrevet udsendes af museumsforeningen *Øm Klosters Venner*, der er en sammenslutning af personer med interesse for klostrets historie og museets virke.

Indhold

Klosterkrøniken, gensyn	3
Barn af Øm (Kong Chr. X og Øm)	6
Biskop Elafsens gravfund	9
Ryd Kloster	10
Nat på museet	14
Rude	17
Generalforsamling	20
Formandens beretning	21
Skanderborgs kirker	24
Ny hjemmeside	27
Kalender for 2012	<i>Bagsiden</i>

Besøg Øm Kloster Museum og bliv medlem af museumsforeningen Øm Klosters Venner

Vær medlem et år for 100,- kr. eller hele husstanden for 150,- kr. Kvitteringen er samtidig årskort til museum og ruinpark.

Øm Klosters Venner

Munkevej 8, Emborg, 8680 Ry

tlf. 86 89 81 94

www.skanderborgmuseum.dk

medlemskab på postgiro 919-7583

Forsiden: Biskop Peder Elafsens kranie og ansigtsrekonstruktion (foto Ib Nicolaisen) .

Fotos: Øm Kloster Museums Arkiv / Lene Møllerup / Bent Koed & Ingeborg Doktor (medmindre andet er nævnt)

Gensyn med klosterkrøniken

Af Lene Møllerup

En februardag sidste år var jeg på besøg på det Kongelige Bibliotek, København. Formålet med besøget var at se Øm Klosters Krønike og identificere de steder, hvor biskop Peder Elafsen af Århus omtales.

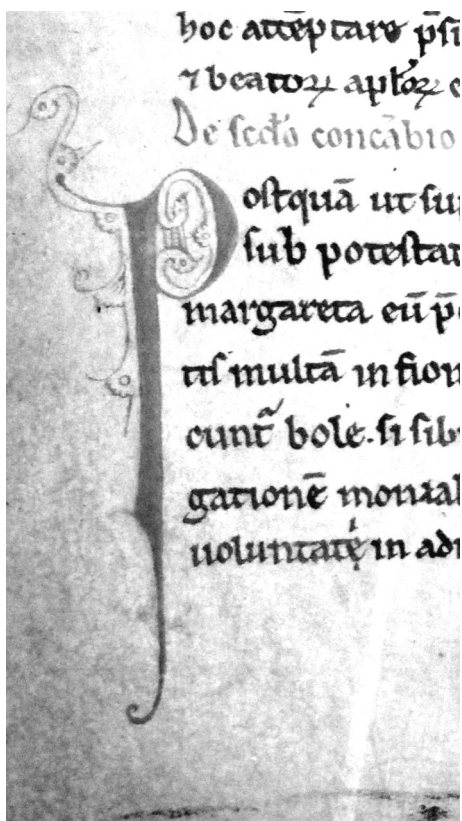
Efter en længere procedure hvor jeg blev indskrevet som låner, og fik taget foto til et identitetskort, kunne jeg endelig tage plads i læsesalen på Center for Boghistorie og Manuskripter og få udleveret den originale klosterkrønike, der var bestilt hjemmefra.

Det er en helt unik følelse at sidde med den ægte krønike mellem hænderne, så den bliver jeg nødt til at dele med Øm Klosters Venner.

Øm Klosters Krønike er forbløffende velbevaret og består af et skindbind med indsyede pergamentssider. Bindet har flere beslag: hjørnebeslag, sidebeslag og to kroghægter til at holde bogen samlet (hvoraf den øverste er defekt og løst liggende ved siden af håndskriftet). Bindets for- og bagside er dekoreret med fem rhombeformede beslag, meget lig dem, der er fundet i Øm Kloster ved udgravninger. Alle beslag er udført i bronze og pånittede det læderbelædede træbind med små bronzesøm. Selve skindbindet er lysebrunt, og der er tydelige spor efter håndtering i form af en blankere overflade flere steder på skindbindet.

På omslagets første side ses et ekslibris fra den tidligere ejer Christian Rantzau med årstallet 1731.





Det tætteste man kommer på dekorationer er enkelte begyndelsesbogstaver, hvor skriveren ikke kunne lade være med at tilføje guirlander og dekorative elementer

Christian Rantzau (1684-1771) var greve, senere lensgreve, vicesatholder i Norge og stiftamtmand på Fyn. Christian Rantzau ejede et stort bibliotek, og inden han rejste til Norge, skænkede han sin samling af vigtige håndskrevne kilder fra Danmarks middelalder til Universitetsbiblioteket. Bogsamlingen tilskrives for en stor del Arild Huitfeldt (1546-1609), hvem Rantzau var beslægtet med.

Størrelsen på omslaget er ca. 15 x 22 cm, mens de enkelte sider er lidt mindre ca. 14 x 21,5 cm, så der er tale om en mindre bog. Der er 53 håndskrevne pergamentsider, og så - bemærkelsesværdigt nok - en del uskrevne sider bagerst i bogen.

Ved en gennemgang af krøniken ses, at det er et meget enkelt udstyret bogværk, skrevet med sort blæk. Enkelte steder er begyndelsesbogstavet skrevet med rødt blæk. Der er ingen figurfremstillinger eller illuminationer i bogen. Det tætteste man kommer på dekorationer er enkelte begyndelsesbogstaver, hvor skriveren ikke kunne lade være med at tilføje guirlander og dekorative elementer.

Ved at studere pergamentsiderne ses flere ret forskellige personlige håndskrifter, og der har da også været mange skrivere, der arbejdede på krøniken gennem dens tilblivelse fra 1207 -

1267. Nogle af de personlige håndskrifter er smukke og sirlige, og de antages at være nedskrevet efter en kladde, mens andre er sjuskede med mange skrivefejl og er sandsynligvis skrevet direkte uden brug af kladde.

På flere af arkene i højre margin ses en række små gennemboringer. Her er der tale om punkter, der fastsætter sidernes layout, antal af linjer, linjehøjde og margenbredde. Hullerne blev til ved at samle siderne og prikke igennem dem ved hjælp af en pergamentprikker.

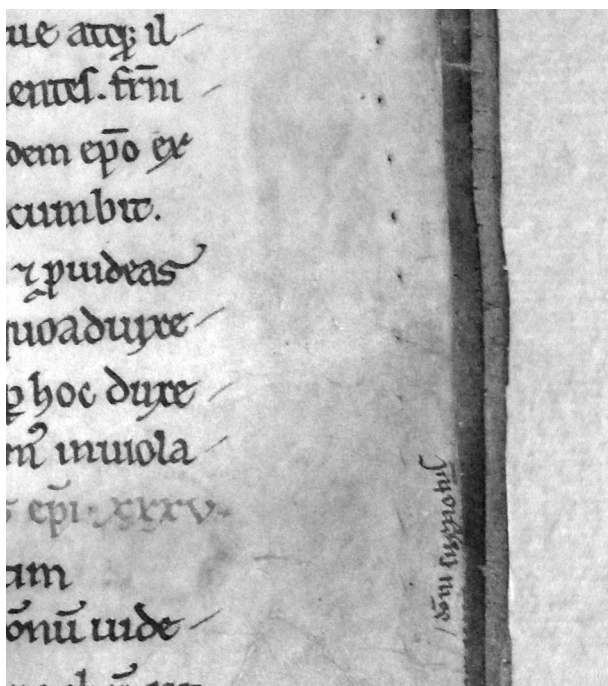
Flere steder på arkene ses oprindelige huller i pergamentet. Disse små huller er rester af enten defekter i selve dyrets skind eller gennemskrabninger, den-

gang skindet blev forberedt til pergamentark.

Dette unikke håndskrift har givet os en utrolig viden om cistercienserklostret kaldet Cara Insula, det vi kender som Øm Kloster.

Her er kort beskrevet det, som man ikke selv kan læse om i oversættelsen, og selv de små detaljer kan give vigtig kulturhistorisk viden.

Man får helt lyst til atter at læse Øm Klosters Krønike!



På flere af arkene i højre margen ses en række små gennemboringer.

Her er der tale om punkter, der fastsætter sidernes layout, antal af linjer, linjehøjde og margenbredde.

Hullerne blev til ved at samle siderne og prikke igennem dem ved hjælp af en pergamentprikker

Friluftsgudstjeneste

Onsdag d. 23. maj, kl. 20:00. Friluftsgudstjeneste i Øm Klosterkirkes ruin ved sognepræst Benedikte Vejlbj Baggessaard, Ousted, Hylke og Tåning Kirker.

Barn af Øm

Af Ruth Baunsgaard

Kong Christian d. X og Øm

Kong Christian d. X (1870-1947) besøgte flere gange Øm Kloster, både sammen med Dronning Alexandrine og undertiden helt alene. Kongeparret, og specielt kongen, var meget interesserede i Øm Kloster og udgravningsforløbet.

Under besøget i august 1936 talte kongen meget med morfar om den spanske borgerkrig og sin bekymring for det spanske folk. Dronningen var med ved den lejlighed, og medens morfar viste dem rundt, gav de sig god tid i kirkeruinene, klosterhaven og museet og beundrede udsigten ud over Mossø og skrev deres navne i gæstebogen. Det hele forløb i en afslappet og hyggelig atmosfære og så nogenlunde efter hof etiketten. Det kan man knap nok sige, da kongen en gang besøgte Øm Kloster alene.

Udgravningen af Øm Kloster forløb igennem mange år, alt eftersom Historisk Samfund for Aarhus Stift blev i stand til at opkøbe huse og haver i landsbyen Emborg. De første fund blev gjort ved en tilfældighed ved gravning i to forskellige haver. Begge steder fandt man en muret grav, og Nationalmuseet

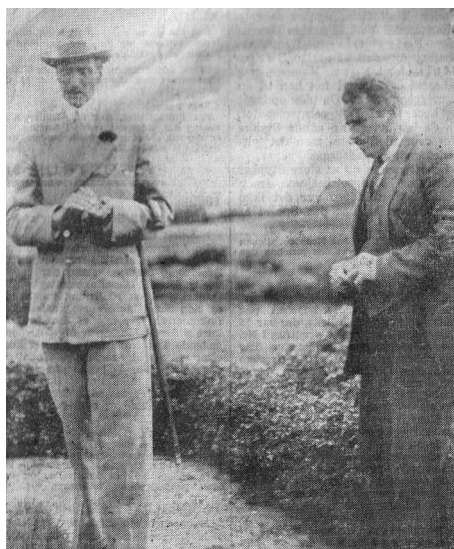
blev tilkaldt. Historisk Samfund for Aarhus Stift kom ind i billedet og efterhånden blev Øm Kloster genopdaget. De første opsynsmænd var de to, i hvis have man fandt de murede grave, og de fremviste hver deres sted. Billetindtægten gik til den samme kasse. Alligevel var det meget om at gøre, hvem der solgte flest billetter.

Dengang kongen kom alene, mødte han først Hans Kjær, en stout jyde, der gik gennem livet i spidssnuede håndlavede træsko, han var også understyret med en del jydsk sindighed og lod sig ikke sådan imponere. Kongen



Hans Kjær på trappen foran museumsbygningen. Hans var den ene af de 2 opsynsmænd i mellemkrigstiden. (foto: E. Baunsgaard)

hilste venligt og sagde ” Goddag, det er Kongen.” Hans Kjær mønstrede ham noget dystert og sagde så – ” Det kan enhver jo kom og sej” (komme at sige). Sagen blev ikke opklaret, og kongen blev ikke genkendt. Hans Kjær viste den pæne herre, hvad der var at se, og lod ham gå over til Søren Jensen i kirkeruinen, der heller ikke genkendte den pæne herre. Kongen var således ”på slap line”, ingen genkendte ham, og det blev udnyttet. Foran ham lå et dobbelthus. Kongen bankede på den første dør, og han var nær faldet ind af døren, da den blev revet op indefra, og en lille gal kone forkyndte: ”do ka it få kaffe hier”, (du kan ikke få kaffe her.). Bang - døren blev smækket i med et brag. Stadig ikke genkendt prøvede Kongen den næste dør, her var han mere heldig, der lød nemlig et venligt ”kom ind”. Konen var beskæftiget ved komfuret, ilden buldrede lystigt og noget sydede. Hun bagte pandekager. ”Goddaw, kom indenfor og sæt de nier”. (sæt dig ned.) De småsnakkede lidt, og Kongen bemærkede, at det her duftede dejligt. ” Jammen da ka do få jen å smag”, (få en at smage.) Kongen spiste pandekagen og sagde: ”Mange tak.” Så rejste han sig, han var en høj mand, og meddelte konen: ” Jeg synes at du skal vide du har serveret en pandekage for din Konge”. ” Jammen du godeste Gud ert Kongen, ja så skul do no da næsten høj hat en ren tallerken.” (så skulle du nu næsten have haft en ren tallerken).



Kong Christian X og museumsleder Anders Andersen (Foto: Privateje).



Kronebil parkeret ved kloster-ruinen. (Foto: E. Baunsgaard).

Forbipasserende, der havde set Kongens bil parkeret et stykke væk, kom løbende og spurgte Hans Kjær, om han havde haft besøg af Kongen? Det var en overraskelse for ham, men det måtte han så indrømme. Han har fortalt min mor om hændelsen. Selv om han var en sindig jyde, kunne

han alligevel ikke rigtig lide at tænke på, at det virkelig havde været Kongen.

Senere kom Kongen igen på besøg, først forsøgte Hans Kjær at gemme sig, men Kongen indhentede ham, og så fik han lejlighed til at hilse Kongen med ordene: "Velkommen Deres Majestæt."

Historien om pandekagen har jeg fået fortalt af en ældre herre, der gennem Annoncebladet i Ry efterlyste personer, der havde gamle billeder fra Emborg. Som barn havde han holdt mange ferier hos noget familie, og det var der Kongen havde spist pandekage.



Maren og Søren Jensen foran deres hus, som også ses øverst. Søren var den 2. opsynsmand, i hvis have en af gravene fandtes. (Foto: E. Baunsgaard).

Ny udstilling På Øm Kloster Museum

I god ihukommelse – om biskop Peder Elafsens gravfund

I 1246 døde Århusbispens Peder Elafsen og blev efter eget valg begravet i Øm Klosterkirke foran højaltret. Munkene skrev herom i Øm Klosters Krønike:

’ Så døde den nævnte bisp Peder Elafsen, god ihukommelse, og blev med tilbørlig hæder jordet hos os, hvor han havde valgt sit gravsted i den nye kirke, foran den hellige ubesmittede jomfru Marias alter ’

I næsten 700 år lå graven urørt, men i 1941 blev den udgravet. I graven, der bestod af en opmuret teglstenskiste, fandtes på skelettet et lille sølvkors og ved højre hånd en guldfigerring. På den afdødes bryst og underkrop fandtes rester af guldindvævede tekstilfragmenter. Langs kistens sider stod fire lerpotter, hvori der var brændt røgelse under gravlægningen.

Graven har siden 1941 været synlig i ruinen på Øm Kloster Museum og har tiltrukket mange gæsters interesse.

Nu er der etableret en ny udstilling, der tager udgangspunkt i Peder Elafsens gravfund.

Udstillingen er bygget op som en rekonstruktion af bispens i fuld embedsdragt liggende i graven, mens plancher fortæller om personen Peder Elafsen, og hans fingeraftryk på Danmarkshistorien, samt nye tværvideenskabelige undersøgelser foretaget på gravfundet.



Den nye udstilling om biskoppens gravfund åbnes officielt den 6. maj kl. 15.00 af biskop Kjeld Holm, Århus Stift.

Biskop Peder Elafsens kranie og rekonstruktion af hans ansigt, som indgår i den nye udstilling.

Foto: Ib Nicholaisen

Ryd Kloster

Af Ingeborg Doktor

I det gamle danske land, Slesvig, var der to cistercienserkloster: det kendte Løgumkloster og Ryd kloster, som ved afstemningen i 1920 kom til at ligge i hver sit land. Det gamle Ryd Kloster er i dag ikke synligt for det blotte øje, men væsentlige dele eksisterer i det skjulte. Klosterets historie tager sin begyndelse i 1191 hvor Biskop Valdemar af Slesvig besluttede sig for, at også hans stift skulle have et cistercienserkloster. Ved Slesvig lå Skt. Michaels Kloster, et såkaldt dobbeltkloster, dvs. der var både munke og nonner. Det var et benediktinerkloster som med tiden havde fået en slap moral og blev derfor forandret til et nonnekloster med nogle få munke tilknyttet, til liturgisk tjeneste, og de øvrige munke flyttet til et helt nyoprettet kloster. Dette kloster fik navnet Aurea Insula, den gyldne ø, i daglig tale Guldhalm, og hertil kom der en flok munke fra Esrum Kloster, som skulle danne ryggraden i det nye kloster. Dette cistercienserkloster lå ca. syv km. nord for Slesvig, men munkene fandt ikke noget blivende sted her. Måske var halvøen og engene rundt om for sumpede. Der er på stedet fundet skeletrester efter en kirkegård, og den nærliggende bebyggelse Guldhalm, menes at være anlagt på resterne af klostrets ladegård, idet man i 1312 omtaler en ejendom i Guldhalm i bispens eje. I sommeren 1210 flyttede munkene til det afsides liggende Ryd, af gl. dansk rydning, hvor de med tiden opførte det store kloster, som havde kirker og gårde under sit domæne i lokalområdet. Dets latinske navn var Rus Regis, kongens Ryd, og henviser til at jorden var Kongens ejendom. Kongen nævnes som en velgører, sikkert Valdemar Sejr, som personligt var knyttet til biskoppen i Slesvig. Stedet undgik ikke de stridigheder som tronfølge krige og magtkampen mellem konge og kirke medførte i den tidlige middelalder. En af dens abbeder har endda opnået at være under kraftig mistanke for kongemord. Det drejer sig om abbed Arnfast, der formentlig kom gift i altervinen og gav den til Christoffer d. 1. under hans ophold på Riberhus. Vi må derfor antage at abbed Arnfast var aktiv deltager i den store kirkestrid mellem kongemagten og pavestolen. Christoffer d. 1. døde i 1259 og en formynderregering for den mindreårige Erik Klipping kom til.

Selve bygningshistorien har til for ganske nylig ligget uvis hen. Takket være en tørlægning af Slotssøen i 2005 ved vi nu langt mere om selve klosteranlægget end tidligere. Allerede i 1960'erne var søen kortvarigt tørlagt og man fandt grave og murrester, men ikke nok til at få noget klart billede af anlægget.

I 2005 udførte universitetet i Kiel geofysiske undersøgelser. Ved en indledende geomagnetisk undersøgelse frasorteres uvedkommende objekter, såsom



Resterne af Ryd Kloster kan her ses i grundmuren til Glücksborg Slot, som er bygget på tomten.



marksten, og via en monitor er det da muligt at erkende bygningsstrukturer, der ikke kan ses med det blotte øje.

På skærmen sås da et næsten fuldstændigt cistercienserkloster med kirke, klostergård og sidebygninger fra 1300 tallet. Hvornår og i hvilken rækkefølge bygningerne er opført vides ikke, men mod middelalderens slutning kom flere klager over bygningernes forfald, og antallet af munke kan vel deraf udledes til at være svindende. Kirken var stor, 63 m. lang og 24 m. bred, tværskibet 36 m. og med samme grundplan som vi ser i Sorø. Uden udgravninger vil det være svært at angive bygningernes anvendelse, men kapittelsal og refektorium kan med rimelighed fastsættes. Kilder fra 1700 tallet fortæller om beboelseshuse, smedje, bageri og en kirkegård med mere end 1000 begravelser. Man kan vel antage at smedjen har ligget udenfor selve klosteret, p.gr.a. brandfaren. Stikprøve gravninger gav mange metalfund, store mængder vinduesbly, nogle med glasrester medhæftet, bogbeslag, taphaner, mønter fra 13.-16. århundrede og mange forskellige typer af metalbeslag og andre metalrester. Disse fundtyper kendes også fra andre klostre, bl.a. Øm.

Efter reformationen kom klosteret tilbage til kronen og i 1582 fik hertug Hans den Yngre det, på det tidspunkt, faldefærdige kloster. Nedrivningen var total, alle materialer blev genbrugt til bygningen af hertugens slot, som blev en vandborg, lig Egeskov, og søen opnåede han ved at opstemme munkenes kanaler og Svenå, som løber gennem søen. Hermed blev de sidste rester oversvømmet og glemselen sænkede sig over stedets historie. Det nye slot, Lyksborg, fik en særlig rolle som stamhus til den nye danske kongeslægt, der kom til efter den sidste oldenborger, Frederik d. 7., som i øvrigt døde på slottet. Slægten valgte at kalde sig ved sit tyske navn Glücksburg og dermed kom

klosteret to gange til at spille en rolle i kongernes historie.

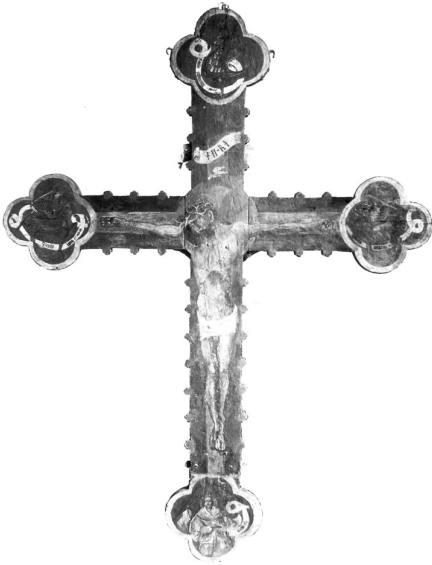
Klosteret har ydet et meget vigtigt bidrag til vor viden om den tidlige Danmarkshistorie, idet Ryd årbogen blev skrevet på det. Den er bevaret i en latinsk udgave og i tre forskellige danske oversættelser. Den spænder fra sagntiden til 1288, men efter 1257 er det blot en årbog hvor de vigtigste begivenheder opremses. Den indeholder stof som ikke kendes andetsteds fra og er derfor uvurderlig.

Som andre klostre blev Ryd udbygget i takt med den økonomiske formåen og munkepræster fra klosteret betjente de omliggende sognekirker. Navne som Munkbrarup og Munkwolstrup fortæller selv historie og, mindst fire kirker ved man stod direkte under klostret. I Munkbrarup blev man i 1565 ramt af en frygtelig katastrofe, kirken brændte helt ned og henlå i 17 år som en ruin. Hertug Hans den Yngre rev i 1582 Ryd Kloster ned til grunden og genbrugte bl. a. materialer herfra til at genopbygge kirken. Heldigvis for eftertiden valgte han også at genbruge det store korbuekrucifiks, og derfor hænger det i dag over alteret inde i kirken. Det er, som påvist af Ebbe Nyborg, i lighed med andre cistercienserkrucifikser tosidet. På den ene side en udskåret Kristusfigur, på den anden en mindre malet Kristus afbildning. Meningen er, at når det hænger i korbuen mellem kor og skib, kan det ses fra både munkenes og lægbrødrenes side. Årsagen til forskelligheden i udsmykningen er, at der for munkene gælder særlige regler om at afholde sig fra prægtige kirkelige genstande, men disse gælder ikke for lægbrødrene. Kirken fik desuden klosterets klokke, som desværre er blevet omsmeltet to gange siden, så det er kun malmen, der er det originale. Måske har der været andet inventar fra klosteret, men kirken gennemgik i 1700-årene flere fornyelser i inventaret.

Klostret ejede mange gårde i området og fik lejeafgifter i form af korn og kvæg og andet. Middelalderens klostre var foruden at være lærdomssæder, hospitaler og herberger også storgodser med den dertil hørende drift, så afgifterne er indgået i driften af de ovennævnte foretagender, og overskuddet solgt



Korbuekrucifiks med Jesus figur, som vender ud i kirken mod lægbrødrene, der ikke havde de samme forbud.



Bagsiden vendte ind mod munkene og havde kun en malet kristusfigur i mindre størrelse.

besøg på selve slottet vil for den årvågne iagttager vise at selve murstenene i hovedbygningen er munkesten, og granitkvadrene fra klosterets fundamenter ligger smukt i vandoverfladen og langs og på den bro, der fører fra land over voldgraven til slottet. Altsammen materialer fra klosteret.

Kildehenvisninger:

Vilh. Lorenzen: De Danske cistercienserklostres bygningshistorie

<http://www.graenseforeningen.dk>

<http://www.munkbrarup.de>

Archaeologie in Deutschland nr.1. 2011 Verschwunden und wiederentdeckt

Skalk nr. 1. 1982 Jens Velle: Skandale i klosteret

fra. Der var ved alle klostre møller og de fortsatte som regel med at fungere efter reformationen, således at de har fungeret til tæt på vor egen tid. Dette gælder også for Ryds mølle som ligger på den danske side af Flensborg fjord. Hvis man ser på et kort forstår man hvorfor. Ryd kloster var beliggende tæt på fjorden og man kunne sejle kornet tværs over til et mølteri som lå ved en lille slugt. Her fik bækken fart på vandet så de naturlige forhold til en vandmølle var i orden. Selve stedet hedder Munkemølle og ligger ca 500 m øst for Rønshoved Højskole. Endnu står en statelig hovedbygning fra 1811, men desværre brændte selve møllen i 1945 og blev ikke genopført.

En tur rundt om Flensborg Fjord vil byde på disse oplevelser, hvis man leder efter Ryd Klosters rester. Et

Nat på museet

Hvert år afholdes arrangementet: Museum i lommelygtens skær, det har altid været en meget besøgt aften og derfor vil museet gerne berette om et tidligere aftenbesøg med denne artikel af Tube Bodenhoff i Aarhus Stiftstidende 10. feb. 1951 - gemt af Ruth Baunsgaard.

STREIFOG

Aarhus Stiftstidende 10.—2.—51

PAA NATTEBESØG I KLOSTERRUINERNE

Af Tube Bodenhoff

Tube Bodenhoff skildrer sine oplevelser paa en nattevandring fra Lindholmen i Mossø til Emborg og under et natligt besøg i Øm klosterruiner og museum.

KÆRE LÆSER! Vi vil slaa følge paa en aften- og nattevandring fra Lindholm Hoved til den skønne, gamle klosterruin i Øm med tilhørende museum eller Emborg, som den lille by nu kaldes. Jeg har gennem adskillige aar haft lyst til en gang ved natte-tider at besøge og dvæle i ruinerne. Det er dog hidtil blevet ved drømmen. Men nu sidst i januar ved fuldmaane var vi — altsaa min Dyrebare og jeg — endelig rede til at opfylde det gamle ønske.

Det skulde nu ikke være saadant, thi da tiden til afgang var inde, sænkedes en klam og tæt frostaage sig over holmen og den tilfrosne sø, saa man næppe kunde skelne noget i faa skridts afstand. Dagen derpaa gjorde vi os rede paany, fyrede godt op i ovnen i storstuen, lukkede Trine kat ud — det vilde den selv, da den saa os rejseklædt — og med gummistøvler paa og medførende en taske med skiftesko til turen og en to-armet stage med lys til brug i museet samt en kraftig elektrisk haandlygte, drejede vi nøglen om i laasen, og i lyskeglen

fra lygten vandrede holmefolket ud i den mørke nat.

Maanen, der jo kvælder en smule, er endnu ikke kommet op, og himlen er opfyldt af graa og blaasorte skymasser.

Langsomt gaar vandrigen ad den smalle, delvis overisede vej langs pigtraadshegnet ud over holmen, og kort efter naar vi den store oversvømmelse i de lave enge. Trine kat har til nu fulgt bag os i ti skridts afstand paa stien. Da vi har begivet os ud i vandet og vadet et stykke, hører vi høj jamren bagude i mørket, og da vi standser og vender lyset tilbage til det sted, hvor stien forsvinder under vandet, ser vi vort tro husdyr staa klagende og ene tilbage paa bredden. Hertil — men ikke længere! Vi raabte farvel til det lille dyr og gik videre.

Her gaar vandet i strid strøm ned mod Gudenaens udløb fra søen og naar til midt paa støvleskafterne, ja paa de laveste partier af engvejen endda betænkeligt mod disses overkant. Hvor der ikke er strøm, er der is, som ikke kan bære, men brister med knasen og bragen for vore skridt, der bliver usikre og glidende, idet isflagerne ofte følger foden mod bunden. Men frem kommer vi da, omend langsomt, over vadehavet, der nu har en udstrækning af et

par hundrede meter. Ved hjælp af lygten udsøger vi os den laveste vandstand, Omsider dukker fastlandet op — i lyskeglen, og lavere og lavere bliver vandet; nogle skridt endnu, og med et lettelssens suk sætter vi foden paa den frosne jord.

Lygten slukkes, men maa straks efter tændes paany, da markvejen til Emborg — det tidligere Øm — tildels er overiset og glat. Med navnet af i dag hænger det saaledes sammen, at kong Frederik d. II efter Øm klostres nedlæggelse paa sine jagtture til denne egnet tog ophold i klosterbygningerne med sit beredne følge og herefter kaldte stedet Øm borg, hvilket saa i aarhundredernes løb er blevet til Emborg.

Efter en times vandring dukker den lille by frem i lavningen ved foden af hulbakken. Det er kun et lille samfund — et par gaarde og nogle huse, en nedlagt skole, hvor en lærer dog har bolig, en købmandshandel med konditori og et forsamlingshus — alt i alt en 12—13 hjem, der har taget det store, navnkundige Cistercienserbenediktinerordenens arv og bygger og bor omkring og paa detses udstrakte og minderige tomter.

Ikke et lys i noget vindue byder de vejfarende velkommen til den historiske gamle boplads paa den lave tange imellem Gudensø i nord og Mossø i syd, og der er tyst og fredfyldt paa den lille vej, der vest fra fører ind til byen, i hvis udkant, kustoden Anders Andersen har sin hyggelige bolig og have lige over for indgangen til ruinerne og museet. Da vi nærmer os hans have, ser vi lys bag de nedrullede gardiner og slutter deraf med ikke ringe beroligelse, at fortidsmindernes gode skytsaand er hjemme.

Vi gaar bag om ind gennem bryggers og køkken, og fru Andersen kommer os først i møde. Hun slaar hænderne sammen af overraskelse ved synet af de sene gæster, men byder velkommen, og lidt efter staar manden i døren til den varme dagligstue og rækker os haand. En lille mistanke om vort komme havde de nu nok, men de vidste ikke, hvad aften det maatte blive.

Bragt til sæde drøfter vi vort natlige forehavende, bynyt og helbredstilstand, og fru Andersen og jeg, der begge har skrantet i denne vinter, finder nu ved gensynet hinanden i nogen bedring. Hun er fra Skive-egnen, forhenværende sygeplejerske og nedstammer fra stoute hedeboender, hvis portræter pryder væggen. Hun er en dygtig husmoder og ved sin kyndighed i sygepleje og sin store hjælpsomhed en kvinde af stor betydning for familien selv og egnens beboere i det hele taget. Andersen er fra Gl. Rye. Han har været landmand og vognmand, men synes nu her i embedet som kustode egentlig først at være kommet paa sin rette plads. Han er en meget interesseret og dygtig mand og trods sine 62 aar en kæmpe af helbred, begynder dagen tidligt med vandspande over hoved og krop i vaskehuset.

Jeg trækker igen i stortrøjen, halsklud og vanter og begiver mig sammen med kustoden ind gennem klosterhaven til museumsbygningerne, der omgivet af plæner, klippede hække og udgravninger synes at sove vintersøvn med alt i naturen. Vi gaar ind ad den jernbeslaade egedør i det gamle bindingsværkshus og tager i lygtelyset en rundgang i det store rum. Jeg spørger og faar svar, faar udpeget de besynderligste

misdannelser i skeletdele og knogler og lades derpaa ene i dette mindernes hus.

Kort efter brænder de to stearinlys i stagen ved hovedgærdet af den store montre — ganske lig en dobbeltsarkofag med glasilaag, der rummer to af klostrets navnkundigste skeletter, og saa gaar vejen paany rundt langs vægge, skabe og montre. Velkendt i forvejen, men aldrig før ved nat, bestrages den i vort land enestaende samling af kranier af mænd, flest gamle — enkelte kvinder og nogle børn. Det maa her erindres, at munkene efter klostrets nedlæggelse ved reformationen fik tilladelse til at blive boende og til at gifte sig. Endvidere en stor samling af skeletdele, rygsøjler, arme og ben, sunde knogler, men ogsaa syge og misdannede som følge af forskellige sygdomme, benedder, knoglesvind, kønssygdomme og gigt, ja endog det misdannede kranium af en sindssyg eller rettere en født idiot.

En montre rummer et stort rustent slagsværd, knive og andet husgeraad, en anden smykker af glas, rav og guld — og endelig en smuk samling kobber- og sølvmønter fra kong Hans og opefter — altsammen overskueligt og smukt ordnet. Og saa er der en rig samling af granit- og bygningssten fra kirke og kloster, søjlebaser og kapitæler, fint ornamenterede og glaserede fliser og kakler — og i dette fine selskab endog et gammelt klostetbræt af eg til to personer. Paa den sidste rundgang standser jeg et øjeblik under et smukt udført træskærerarbejde: den Korsfæstede, der hængende paa midtervæggen spreder fred og andagt i rummet som det evige symbol paa livets sejr over døden.

da jeg rykker en stol hen ved fodenden af dobbeltgraven for at hvile lidt og give tankerne frit løb i dette hus bygget af sten fra klostret og beliggende paa dets grund — her i hjertet af *Cara Insula*, »Den kære Ø«. Til venstre hviler abbed Jens, der som den tolvte i rækken forestod klostret fra 1246—49; det er skelettet af en kæmpe, 188 centimeter høj. Efter klosterkroniken blev han i kamp med hertug Abels krigsfolk, der vilde stjæle klostrets heste, alvorligt saaret i venstre arm, hvilke: forvoldte ham store smerter i hans sidste leveaar; paa skelettet: ses da ogsaa et betydeligt knoglesvind i armen. Til højre — set fra fodenden af kisten — ligger de jordiske rester af abbediet Oms velgører, bisp Peder Elofsen af Aarhus, der 1246 efter sit ønske blev begravet foran den hellige Jomfru Marias Alter. Biskoppen er ikke saa høj som abbeden, men dog 176 centimeter, ligesom abbeden med alle tænder i behold og med en hovedskål af stor højde og dybde, der umiddelbart vidner om en mand af stor forstand. Begge disse kirkens mænd er flyttet fra deres smukt murede grave i klosterkirkens ruin her ind i museet, hvor der er større mulighed for fortsat at kunne bevare dem.

Som tiden gaar, synes skyggerne under det gamle bjælkeloelt at vokse og brede sig i halvyset ved de tvendes hvilested og i flok og følge at glide frem fra mulmet i kroge og hjørner i den midnats-tyste hal. Mange vilde maaske nok blive lidt uhyggelige til mode ved saa sen en time at dvæle hos alle disse for aarhundreder tilbage hedengangne, engang mennesker af kød og blod, nu dødninge — og helt alene. Er der mon paa jor-

døde? De er gaaet i forvejen gennem den høje port, der venter os alle, bort fra livsværk og hjem, der sank i grus og blev lagt øde, da de var borte. Men de har ikke levet og virket forgæves — de indmurede mangan blivende sten i evighedens tempel — derfor ærer og takker vi dem.

Er sindet opladt og sanserne vaagne, kommer man paa et saadant sted og tidspunkt af døgnnet i kontakt med uendeligheden i tid og rum, med denne jords love for fødsel, liv og død — opfyldt af forstaaelse for og delagtighed i alle dødeliges haab om evigt liv. Men kan vi midlertidige skabninger her nøjes?

Jeg synes, jeg hørte — virkelig hørte — den sagte lyd som af trin, der nærmede sig inde fra mørket. Skulde det være kustoden? Nej, lyden kom ikke fra hoveddøren i rummets midte!

Jeg aabner munden halvt og lytter anspændt — jo, der er lyden igen, og skridtene kommer nærmere, nu slæbende, ligesom tøvende.

Jeg rejser mig fra min stol og vender mig imod den — kommande, hører klangen af fyrstaal — ser tønderet blusse op og en hornlygte blive tændt. — Skulde det være muligt? Ja! Et øjeblik efter staar en graamunk foran mig i sin munkekutte med hættten slaat ned, med haar og skæg graant.

Frygt? Nej — denne mands milde, aabne aasyn og klare øjne kalder ikke paa frygt.

Jeg smiler undskyldende og bøjer hovedet til hilsen. Han nikker tilbage, og løftende sin lygte i vejret betragter cistercienserbrosseren mig forskende.

Nu taler han. Stemmen dyb og klangfuld, sproget gammelt dansk.

— Du skriver, spørger han og

jeg nikker til svar, siger han: — Vil du læse det for mig?

Det gør jeg gerne, og da jeg er færdig, smiler han vendligt og spørger, om jeg har noget ønske.

— Ja, at du vil vise mig kloster og kirke, svarer jeg betaget.

Han nikker tilfreds og vinker, at jeg skal følge ham.

Vi staar nu i brødrenes sovesal, *dormitoriet* kaldet, og min fører gør korsets tegn over det sovende brødfolk og fører mig til spisesalen med køkkener, *refektoriet*, der nu staar tomt. Herfra gaar vi til kapitelsalen under dennes søjlebaarne hvælvinger og ind i det søndre sideskib af det mægtige kirkerum. I skjul af en pille ser jeg nu graamunken tænde med abbeden forrest gaar to og Marias alter samt nogle lygter i koret, og saa lyder midnatsklokken fra taarnet — malmfuldt, men dæmpet. Porten knirker paa sine hængsler, og alle ordensbrødrene med abbeden forrest gaar tog og to i en lang række op til højalteret, hvor de knæler, medens kloster-faderen beder midnatsbønnen og lyser velsignelsen. Det sidste, jeg husker, er genskæret af kertes og lys i graabrødrenes blanke tonsurer — bøjede i andagt for Vor Frue.

Hvad? — Hvor? — Aah, jeg vaagner op med et gisp og genkender i det nu klare maanelys dobbeltgraven med de nedbrændte lys i stagen. Jeg samler mine ting, skælver lidt af kulde, lukker museumsdøren efter mig og gaar opfyldt af drømmen gennem munkenes urtegaard over til kustodens hus, hvor man venter med blus i kaminen og varm the og andet godt.

Det er sent, da vi omsider vander vestpaa — imod Lindholm.

TUBE BODENHOFF

Tube Bodenhoff

Tube Bodenhoff tilhørte en gammel adelsslægt og var som ung ejer af Klostermølle. Senere flyttede han til Lindholm Hoved og det var herfra han foretog sin tur til Øm Kloster. Han ligger begravet på Gl. Rye kirkegård.

Rude, *Ruta graveolens*

Af Tove Tindall

Én af de mindre opsigtsvækkende lægeurter i Øm Klosters lægeurtehave er Rude. Og dog er denne urt en af de ældste ”beboere” i de gamle klosterhaver. Den er påvist arkæologisk allerede fra 1100-tallet i Skåne, og indført i Danmark i 11-1200-tallet.

Rude er en flerårig, blågrøn, 50-100 cm halvhøj busk med dobbelt eller tredobbelt fjersnitdelte blade og ret store gulgrønne blomster i gaffelkvaste eller dobbeltsvikler. Hele planten har efter gnidning en karakteristisk ram lugt og en sammensnerpende, bitter smag. Planten indeholder garvesyre, flygtig olie og et glykosid ”*rutin*”, der har samme virkning som vitamin P. Den indeholder desuden ”*furokumariner*”, der kan fremkalde soleksem.

Rude trives bedst i en veldrænet, lettere kalkholdig jord. Den er dog meget tørketolerant og kan formeres ved stiklinger eller frø. Den er oprindeligt hjemmehørende i Sydøsteuropa, men kan findes hos os forvildet fra tidligere dyrkning som læge- og krydderplante. Den omtales o. 1650-1800 som plantet eller sået i haver ”til indfatning af bede, dog finder mange den ubehagelig” som krydderi”. Lugten er ikke blot stærk, i de flestes næser ubehagelig eller rentud æklende, men tillige mærkelig, foruroligende, den har noget umenneskeligt ved sin totale mangel på varme” (Christian



Rude er i dag forbudt af levnedsmiddelstyrelsen, men blev i middelalderen brugt imod alt lige fra hoste til epilepsi. Foto: Ib Nicholaisen

Elling).

Navnet ruta kommer af det græske ord yte, der betyder ”rude”, og graveolens betyder ”stærk lugt”. Et andet navn er ”Vinrude”, fordi man mente, den beskyttede mod magi og forgørelse.

Rude har talrige medicinske anvendelsesmuligheder. Allerede år 795 påbød Ludvig Den Fromme, at Rude skulle findes i alle franske klosterhaver, og at nonner og munke skulle spise af den hver dag for at holde sig kyske.

Henrik Harpestreng, o. 1300, skriver: ”Rude er en nyttig og ædel urt, – spist om morgenen fordriver den øjnenes mørke og tåge og renser hjernen, - og tillader ikke spedalskhed at vokse i mennesket. Læger hoste, febersot (malaria?) , bylder i kroppen, svagsynede øjne, hovedpine og næseblødning, feber, hjertesmerter, gulsot, epilepsi, vattersot, snue, hoste, synkebesvær, næseblod, rindende øjne og hævede testikler. Smøres på mod gnidder og lus. Drikkes mod mavesmerter, lunge- og brystlidelser, smerter i ribben eller lår.

Christiern Pedersen, 1533, tilføjer yderligere, at Rude kan bruges mod pokker (=syfilis), kopper, lammelse, gigtsmerter, kvalme, tarmforstyrrelser, forstoppelse og ”øresot” samt kan uddrive orm.

Henrik Smid, 1546, anbefaler olivenolieudtræk af grøn Rude kogt med vand til at varme de forkølede lænder, nyrer, blæren, livmoderen og ”fødselens lem”, samt uddriver tarmluft og stiller sidesmerter.

Simon Paulli, 1648, skriver dog, at man i klosterhaver oftere og meget hellere planter artiskok, *selleri*, *asparges*, *persille* o.a. urter frem for Rude, ”hvad årsagen dertil er, kan jeg ikke vide, vil heller ikke tale derom”. (De nævnte planter blev tilskrevet afrodisiakiske virkninger). Onde tunger påstod også, at Rude var i nonnernes haver, fordi den blev brugt som abortmiddel. Paulli hævdede også – i 1640 – ”Er manden meget begærlig efter kyskhed, skal han spise friske Ruder med vineddike, men samme gør kvinden ukysk”.

Også husdyrenes plager kunne afhjælpes af Rude: **hestes** forfangenhed og kværke, saften brugtes mod blodstallen, og for springorm gned man ørene med knuste blade med svinefedt. Til **okserne** brugtes Rude mod ondartet lungesygge, saften indgik i kvægpestmidler – indgik i dekokt til kvægvask mod fluer, og saften brugtes mod nældefeber. Rude var også middel mod svinenes forgiftning, svinesygge og – død.

Og for de vilde dyr siges det, (o. 1300), at Væselen (formentlig faraorotten *Herpestes ichneumon*, et desmerdyr), æder Rude, før den giver sig i kamp med slanger, så skades den ikke af giften”. Man har plantet Rude ved salvie for at hindre dyr i at opholde sig på den (o. 1700). Nogle mener (o. 1800), at lugten fordriver Tudser.

Folketro og myter: Rude skulle virke gunstigt på synet og kunne forårsage, at man blev synsk.

Hvis jægeren blot kogte sin flintebøsse med Rude og Jernurt, var han sikker på altid at ramme sit bytte. I Middelalderen brugte kirken Rude til at uddrive djævelen med. Rude kan bæres på kroppen for at undgå Varulve.

Anvendelse i dag: Planten blev forbudt af levnedsmiddelstyrelsen i 1977, da den har givet leverskader på forsøgsrotter.

Gravide kvinder advares mod Rude, da den er stærkt abortfremkaldende.

ADVARSEL: hvis man har fået saft af Rude på huden, bør den vaskes grundigt af med sæbevand og man bør undgå sollys!

Kilder:

J. Lind og H.N. Garner: Klosterhaven i Øm

V.J. Brøndegaard: Folk og Flora

A.M. Olesen: Gamle lægeurter, Lægeurtehaven ved Borgen Spøttrup, Henrik Harpestrængs Urter Harald Nielsen: Lægeplanter i farver (Politiken)

Johan Lange og Sv.-E. Sandermann Olsen: Klosterhaven i Esrum

Den Geografiske Have i Kolding: Krydder- og lægeurter

Lægeplanter fra Apotekerhaven i Den Gamle By, Århus

Friluftskoncert og picnic på Øm

Find siddepuder og tæpper frem, tag madkurven med til Øm Kloster lørdag den **12. maj kl. 12.00**, når Nordsøkoret giver koncert på Øm Kloster. Oplev det 35-40 personers store kor synge tekster fra middelalder og renæssancen i smukke og fredfyldte omgivelser.



Generalforsamlingen 2012

Af Jørgen Højland.

På generalforsamlingen d. 23. februar var flere bestyrelsesmedlemmer på valg. Alle havde tilkendegivet, at de genopstillede - og alle blev genvalgt.

Bestyrelseslisten ser herefter således ud:

- Jørgen Højland, formand,
- Eva Jensen, næstformand,
- Ingeborg Doktor, sekretær,
- Torben Christensen, kasserer,
- Susanne Nissen Gram,
- Tove Tindall,
- Jan Bech Andersen.

Ruth Baunsgaard og Hans Krongaard Kristensen er suppleanter, Jes Andersen og Aase Rasmussen er revisorer og Magda Andersen revisor-suppleant.

Jørgen Højland er Vennekredsens repræsentant i Skanderborg Museums bestyrelse.

Regnskabet blev godkendt, og kontingentet fastholdt på 100, hhv.150 kroner (personligt/husstandsmedlemskab).

Af korte nyheder fra generalforsamlingen kan nævnes:

Skanderborg Museum (herunder Øm) er i færd med at udvikle ny hjemmeside, Lene Møllerup skal sammen med et team fra Skanderborg Museum foretage udgravninger i Alken Enge (forhen Vædebro), udstillingen af Peder Elafsens grav bliver kommende sæsons store hit.

Og endelig: **søndag d. 24. juni afvikles sommerturen til Viborg.** Der er kirker og klostre nok at kigge på, og endnu en gang har middelaldereksperten Hans Krongaard Kristensen lovet at være faglig leder på turen.

Der er lagt op til en meget spændende tur - mere om programmet senere i lokalavisen og på hjemmesiden.

Få en reminder om større begivenheder i foreningen på E-mail. Skriv til sekretæren på venner@k-doktor.dk og oplys din mail-adresse.

Formandens beretning

Af Jørgen Højland

Kære generalforsamling!

Når vi ser tilbage på det forløbne år, tegner der sig et billede af et museumsår, som er forløbet godt og tilfredsstillende.

De offentlige tilskud til museumsdriften er ikke nedskåret så meget som man kunne frygte, antallet af museumsgæster har fortsat været højt og stabilt, og ikke mindst vigtigt: aktivitets- og samarbejdsniveauet indenfor foreningen har været højt og præget af aktiv interesse fra mange medlemmer.

Så set fra bestyrelsens side må vi være tilfredse med et museumsår, som generelt har levet op til Øm Klosters Venners formål.

Samarbejdet mellem vores forening og Skanderborg Museums ledelse og medarbejdere har været positivt og velsmurt - og her især med museumsinspektør Lene Mollerup og de museumsmedarbejdere, som i deres daglige virke er knyttet til Øm Kloster Museum.

Først og fremmest bliver det gode samarbejde synligt i de mange store og små arrangementer, som er gennemført på Klostret. Formelt set afvikles nogle af dem i Museets regi, andre i Venneforeningens. Men i praksis sondres der ikke så skarpt - det vigtigste er for begge parter, at vore gæster får en god oplevelse og får udvidet deres forståelse af middelalderen, af klosterkulturen og af Øm Kloster.

Og så vil jeg gerne fortælle jer lidt om årets gang og om de aktiviteter, som udgjorde den lange række af 2011-tilbud. Lene Mollerup følger i øvrigt op med en spændende billedkavalkade, som slutter generalforsamlingen.



Hans Krongaard fortæller på udflugten om resterne af Tvis Kloster og hvad vi kan se i området.

Sidste dag i april åbnede museet efter vinterdvalen, og samtidigt fejrede vi Sct. Valborgsafstens dag, hvor planter og natur for alvor får forårskraft.

I maj gentog vi traditionen med en friluftsgudstjeneste, denne gang ledet af sognepræst Lone Buhl Pedersen fra Sdr. Vissing.

Anden pinsedag gennemførte vi Munkenes Morgen, hvor en stor skare oplevede naturen vågne ved daggry og hørte om

Glimt fra årets Mad og Øl på Øm med arbejdende håndværker og ølteltet i baggrunden.



munkenes morgenteologi og -ritualer.

Den årlige sommerudflugt gik - i herligt sommervejr - til resterne af det gamle cistercienserkloster i Tvis, til Stubberkloster og til kirkerne i Gudum og Vestervig.

Traditionen tro var aktiviteterne i august præget af den omfattende og livlige klosterfestival Mad og Øl på Øm.

Sensommeren blev indledt med en pilgrimsvandring fra Sct. Søren Kirke i Gl. Rye til Øm, afviklet i samarbejde med pastor Henrik Lund.

I efterårsferien var der forskellige aktiviteter, særligt for børn. Den største publikumsmagnet var Museum i Lommelygtens Skær, hvor gæsterne i aftenmørket lyste sig selv rundt i museumsbygninger og ruinpark.

Allehelgensaften blev markeret i kulde og mørke men med højtidelighed i kirkeruinen, som samme aften klokken 18 kunne fejre sin 754-års fødselsdag. Årets allersidste arrangement var Jul i Emborg, hvor Klosteret holdt julestue i samarbejde med lokale kunsthåndværkere.

Ud over den lange række af tilbud kan nævnes et større antal rundvisninger i klosterhaven, museumssamlingen og ruinparken.



Musikanter ved Mad og Øl på Øm 2011

Vores vedtægter angiver, at et centralt formål er at virke, som det hedder ”som museets støtteforening, herunder at medvirke til bevarelse af og udbredelse af kendskabet til Øm Kloster Museum”. Dette kommer bl.a. til udtryk derved, at Venneforeningen hvert år støtter Museet med en kontant gave, som Museet så kan anvende. Gaven i 2011 var et tilskud til udgivelsen af et skrift om ruin-kirken, udarbejdet af middelalderarkæologen og Øm-specialisten Hans Krongaard Kristensen.

Det meget spændende skrift, som altså



Årets allersidste arrangement var Jul i Emborg, hvor Klostret holdt julestue i samarbejde med lokale kunsthåndværkere.

er blevet til bl.a. med vor støtte, sælges i Museets bogsalg, hvor det udfylder hullet mellem de korte, noget turistagtige beskrivelser og de store, fagtunge værker.

En anden måde at støtte på er ved ulønnet arbejde. Vi har en bred kreds af frivillige, som gerne giver

en hånd med på mange forskellige områder. Det kan blandt mange ting være ved afvikling af udstillinger og arrangementer, ved pasning af billetkontor, ved at fungere som fundraisere - eller ved at stille op som "lugekone" (uanset køn). De sidste er i øvrigt nogle af de mest uundværlige frivillige!

Fra Venneforeningen vil jeg gerne benytte denne lejlighed til at takke Foreningens store kreds af frivillige, som har ydet en stor og vigtig indsats for Øm Kloster!

Tak også til de mange lokale, blandt andre forretningslivet, som har hjulpet og støttet Venneforeningen og Klostermuseet, og tak for godt samarbejde med de øvrige lokale museer.

Tak til Skanderborg Museums ledelse og medarbejdere, og en varm tak til Lene og til museumspersonalet på Øm Kloster!

For børn

Opgaver for en museumsdetektiv. Alle dage (tirsdag-søndag) i juli og frem til skolernes start omkring 12. august kan børn lege detektiver og gå på opdagelse i museet. Husk børn har gratis adgang.

Skanderborg kommunes kirker

Af Lene Møllerup

I 2011 besøgte vi tre af kommunens kirker: Hylke, Skanderup og Ovsted kirke. Herunder er kort beskrevet nogle af de seværdigheder, disse kirker byder på.

Første kirketur i 2012 bliver til **Tåning Kirke** hvor vi mødes torsdag d. 26. april kl. 19.00. Mødested: Tåning Kirke Nedergårdsvej 2, Tåning, 8660 Skanderborg.

Værd at se i Hylke Kirke

Under det nyligt afsluttede arbejde med at restaurere Hylke Kirke fremkom nye naive og charmerende kalkmalerier sandsynligvis malet af samme maler, som også malede i Tåning Kirke i 1500-årene, bl.a. et motiv af gåsen der hænger ræven.

Der er flere romanske gravsten eller fragmenter af romanske gravsten bevaret i Hylke Kirke. Seværdige er de indemurede sten inde i våbenhuset, den ene har følgende latinske indskrift: Hic jacet Olavs Top (Her ligger Olav Top) samt en sten med tovsnoninger og processionskors. Begge sten regnes for udført af mester Eluis's værksted, der kendes fra Odder. Mesterens mærke er en femkløver.

I våbenhusets facade nederst til højre sidder et overset fragment af en romansk gravsten. Denne har ligeledes en latinsk indskrift: Miles Regis Dacie. (Kongens af Danmarks ridder.)

Værd at se i Skanderup Kirke

Skanderup Kirke er påfaldende skæv og charmerende og en af kommunens

Fragment af romansk gravsten placeret som syldsten i våbenhuset. Fragmentet kan være det nederste stykke af Olav Tops sten.





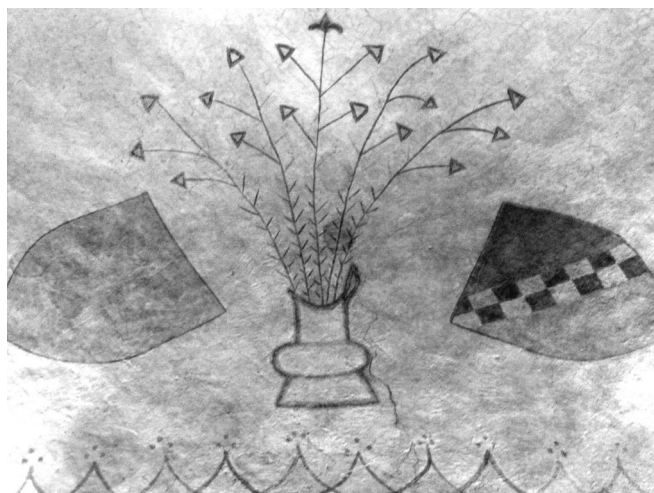
Gåsen der hænger ræven.

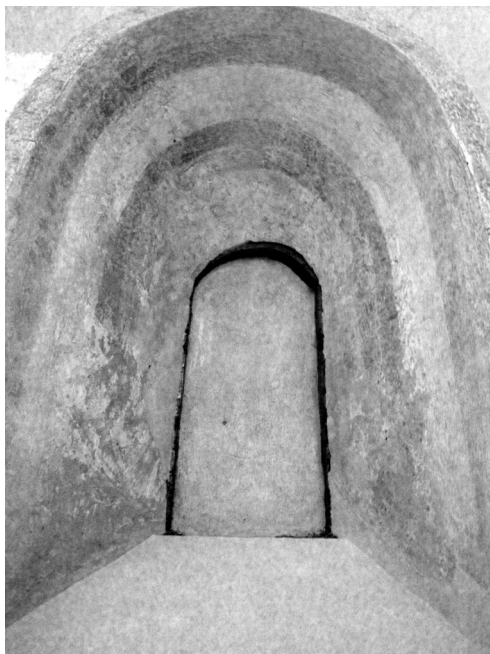
Ræven var i middelalderen symbol på bedrag og på selve djæveln..

Gåsen blev betragtet som et uintelligent dyr, og et symbol på det uforstandige menneske. Særligt i senmiddelalderen ses kalkmalerier med ræven og gåsen. De skal sikkert forstås som en advarsel til menigheden; Pas på den forkerte lærer.

ældste kirker. Kor, apsis, skib samt romansk tårn (i dag er kun underdelen af tårnet bevaret) blev rejst i midten af 1100-tallet i frådsten. Udvendigt ses apsis med tre runde vinduesglugger og vægge opdelt med seks lodrette lisener. Indvendig ses en usædvanlig bred korbue, og ligeledes bemærkes kirkens mange kalkmalerier. Her skal særligt fremhæves de romanske kalkmalerier på korets nordvæg og triumfbue, der bl.a. har et sjældent motiv fra de apokryfe skrifter (kristne skrifter, der ikke er medtaget i biblen) fra en legende om Petrus og Paulus. De romanske kalkmalerier dateres til den senere del af 1100-tallet. I skibets nordvæg findes et romansk vindue, hvor egetræsrammen er bevaret og hvor selve vinduessmiget har sin oprindelige kalkdekoration. I skibets vestlige hvælv, bag orglet, ses et kalkmaleri fra 1480'erne med to vå-

Våbenmærket med bjælke tilhørte rigshofmester Erik Rosenkrantz, lensherre på Skanderborg. Våbenmærket med stjerne tilhørte Sophie Gyldestjerne, hustru til Erik Rosenkrantz.





Oprindeligt romansk vindue fra 1100-tallet, hvor egetræsrammen er bevaret, og hvor selve vinduessmiget har sin oprindelige kalkmaling.

benskjolde på hver side af en vase med blomster. Skjoldene tilhører rigshofmester Erik Rosenkrantz, lensherre på Skanderborg slot samt dennes hustru Sophie Gyldenstjerne.

Værd at se i Ovsted kirke

Kirken knejser alene og majestætisk på bakkekammen ved Ejer Bavnehøj og er en af de højst placerede kirker i Danmark. Koret i Ovsted kirke er interessant. Bag alteret ses et baldakinlignende teknisk avanceret hvælv opmuret i frådsten. I korets to langsider findes flere symmetrisk placerede vægnicher, og i det nordøstlige hjørne findes en meget smal spindeltrappe, der fører op til et rum over koret. Syd for alteret er etableret en piscina (rituel håndvask) med to afløb. En sådan er ganske unik i Danmark. Oprindeligt var der et østvendt vindue i korgavlen, men dette er nu tilmuret. Korets opbygning stammer fra 1200-tallet og havde sandsynligvis en liturgisk funktion. Korets særegne hvælv kombineret med trappen kendes kun fra nabokirken i Tåning og har sin inspiration fra landene øst for Danmark, bl.a. fra Böhmen. Det er uvist hvilken funktion rummet henover koret har haft.

Piscinaen blev i den katolske mid-delalder anvendt til at rense de hellige kar efter nadveren samt til at komme af med andre af Kirkens indviede væsker eller substanser.

Piscinaen i Ovsted Kirke har 2 afløbshuller, hvilket er usædvanligt i Danmark. Dens funktion var at adskille vand fra præstens håndvask fra vande, der rensede de hellige kar efter nadveren



Ny hjemmeside

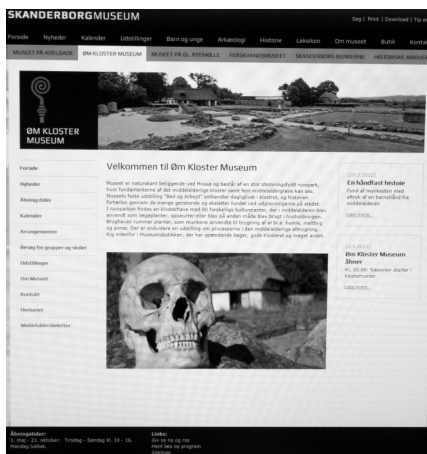
Øm Kloster får ny hjemmeside

Museets nye hjemmeside er en del af den samlede Skanderborg Museums hjemmeside. Indgangen hedder fremover www.skanderborgmuseum.dk.

Fra denne museumsplatform har Øm Kloster Museum sin egen underside.

Benyt lejligheden til at kigge ind på den nye side, hvor Øm Klosters Venner har fået sine egne undersider.

Den nye hjemmeside blev sendt i luften mandag d. 26. marts 2012.



Det sker på Øm Kloster i 2012

April

Torsdag d. 26. april, kl. 19.

Skanderborg Kommunes Kirker - guidet tur til Tåning Kirke. Se side 24.

Maj

Tirsdag d. 1. maj, kl. 10. Øm Kloster Museum åbner for sæsonen.

Søndag d. 6. maj, kl. 15. Udstillingsåbning ved biskop Kjeld Holm, Århus Stift. Se side 9.

Lørdag d. 12. maj, kl. 12. Friluftskoncert ved Nordsøkoeret og picnic. Se side 19.

Onsdag d. 23. maj, kl. 20. Friluftsgudstjeneste i Øm Klosterkirkes ruin. Se side 5.

Juni

Søndag d. 3. juni, kl. 04. Munkenes morgen og naturen vågner.

Søndag d. 24. juni. Sommerudflugt med Øm Klosters Venner. Se lokalpressen og hjemmesiden.

Juli

Hele juli, tirsdag-søndag, kl. 10-16. Opgaver for en museumsdetektiv. For børn.

I munkenes fodspor - rundvisning i klosterruinen på Øm Kloster hver søndag kl. 14.

August

I munkenes fodspor - rundvisning i klosterruinen på Øm Kloster.
- søndag d. 5. august, kl. 14.

- søndag d. 12. august, kl. 14.

Frem til søndag d. 12. august, kl. 10-16 Opgaver for en museumsdetektiv. For børn.

Weekenden d. 18. og 19. august, kl. 10. ”Mad og Øl på Øm” – klosterfestival med ølsmagning & middelaldermarked ved ruinerne af Øm Kloster.

September

Søndag d. 9. september, kl. 11. Pilgrimsvandring fra Sct. Sørensen Kirke (Gl. Rye) til Øm Kloster.

Oktober

Torsdag d. 18. oktober, kl. 19-21. Museum i lommelygtens skær.

D. 16.-21. oktober. Efterårsferie på Øm Kloster og sæsonen slutter.

Onsdag d. 31. oktober, kl. 18. Alle Helgensaften på Øm.

December

Søndag d. 9. december, kl. 11-17. Jul i Emborg.

Læs mere på hjemmesiden
www.skanderborgmuseum.dk